

*А. В. Суханова,
старший викладач кафедри фінансів,
Національний університет Державної податкової служби України*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ТА ПРОГРАМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

*A. Sukhanova,
senior lecturer of the Department of Finance national University of State tax service of Ukraine*

INFORMATION SUPPORT ANALYSIS AND PROGRAMMING OF REGIONAL COMPETITIVENESS

У статті досліджено регіональні аспекти інформаційного забезпечення аналізу та програмування конкурентоспроможності. Запропоновано чотири групи факторів конкурентоспроможності промислового підприємства, на які повинні впливати регіональні програми. Наведено послідовність виконання етапів методичного підходу, для підвищення рівня конкурентоспроможності промислових підприємств регіону.

In the article the regional aspects of information support analysis and programming of competitiveness. A group of four factors of competitiveness of industrial enterprises, which should influence regional programs. Shows the sequence of steps methodical approach to enhance the competitiveness of industrial enterprises in the region.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інформаційні бази, єдиний інформаційний простір, державні цільові програми, регіональна економічна політика, регіональні цільові програми.

Key words: competitiveness, information base, a single information space, state targeted programs, regional economic policy, regional target programs.

ВСТУП

Конкурентоспроможність промисловості регіону є ключовим фактором економічного і соціального розвитку регіонів. Дуже важливо, щоб промислові підприємства, що знаходяться на його території, були конкурентоспроможними і, тим самим, сприяли збільшенню бюджету регіону, забезпеченню зайнятості населення, зростанню купівельної спроможності населення, збільшенню попиту, зростанню ділової активності та процвітання регіону в цілому. Очевидним наслідком конкурентоспроможності промислових підприємств є великі обсяги продажів, а також вихід підприємств на національний і світовий ринки (за умови подальшого задоволення внутрішнього попиту). На сучасному етапі розвитку економіки України це особливо важливо, тому що спостерігається серйозне відставання за рівнем соціально-економічного розвитку більшості регіонів від розвинених країн [2].

Для регіону аналіз і оцінка конкурентоспроможності його промисловості становить інтерес, оскільки дозволяє визначити, що слід очікувати регіону від економіки промислових підприємств і як сприяти процесу зростання їх конкурентоспроможності. У результаті аналізу конкурентоспроможності промисловості регіону важливо отримати не тільки аспектні оцінки конкурентоспроможності конкретного підприємства, а й визначити ту чи іншу цільову регіональну програму, що дозволяє підвищити його рівень конкурентоспроможності залежно від можливості включення даного підприємства в той чи інший тип діяльності регіону для підвищення його соціально економічного потенціалу. На нашу думку, достовірні висновки про конкурентоспроможність промислових підприємств регіону та необхідність реалізації для них конкретних регіональних програм підтримки не можуть бути отримані з національної статистики на основі традиційно використовуваних показників (такі як, наприклад, національний дохід, темп зростання ВВП на душу населення і т.д.). Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що проблеми оцінки та програмування конкурентоспроможності на сучасному етапі поки вирішені не повністю і вимагають додаткового опрацювання.

МЕТОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є дослідження механізмів формування конкурентної стратегії регіону в цілях їх ефективного функціонування та розвитку на основі конкурентного потенціалу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченню та узагальненню проблем формування конкурентних переваг економіки регіону присвячені фундаментальні дослідження українських вчених, зокрема глибиною і широтою охоплення досліджуваних проблем характеризуються наукові праці О.М. Алімова, А.І. Амоші, С.І. Бандура, П.П. Борщевського, В.М. Геєця, Б.М. Данилишина, М.І. Долішного, С.І. Дорогунцова, А.М. Зайцева, Т.А. Заяць, А.О. Єпіфанова, В.Ф. Євдокимова, В.І. Куценко, І.І. Лукінова, А.С. Лисецького, Ю.П., Лебединського, Ю.В. Макогон А.Г. Мазура, В.К. Мамутова, В.Ф. Столярова, А.П. Симоненка, О.П. Сологуб, М.І. Фашевського, В.І. Пили, В.А. Поповкіна, М.Ф. Тимчука, А.Г. Чернюк, М.Т. Чумаченка, В.Ф. Філіпенка.

Незважаючи на підвищену увагу з боку вітчизняних і зарубіжних дослідників до законів і закономірностей розвитку конкурентних відносин, ряд питань теоретичного та практичного характеру, пов'язаних з проблемами подолання усталених стереотипів щодо розуміння конкурентоспроможності товару, фірми, галузі, країни; формування конкурентної стратегії в цілях їх ефективного функціонування та розвитку на основі конкурентного потенціалу в сукупності відносин конкурентоспроможності зміст інституційних чинників становлення та розвитку конкуренції в Україні залишається слабо вивченим.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ми вважаємо, що за основу вирішення завдання підвищення рівня конкурентоспроможності промислових підприємств регіону має бути взятий програмно-цільовий метод регіональної підтримки. Такий підхід дозволяє врахувати всі вищевикладені недоліки досліджених заходів регіональної підтримки [3].

Фактори конкурентоспроможності промислового підприємства, на які повинні впливати регіональні програми, слід розділити на чотири групи:

1. Група факторів, що характеризують роботу збутової функції на підприємстві.
2. Група чинників, що відбивають відповідність товару вимогам споживачів.
3. Група факторів, що характеризують якість управління підприємством.

Таблиця 1. Програми та фактори конкурентоспроможності

Програми підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств	Фактори конкурентоспроможності, характеристики яких дозволяють поліпшити програми
1. Реформування служби ОЦНКИ якості матеріалів і сировини	Група факторів №2
2. Забезпечення промислового підприємства сучасним, високопродуктивним обладнанням	Група факторів №2 і група факторів №
3. Забезпечення промислового підприємства інноваційними, перспективними технологіями виробництва	Група факторів №2 і група факторів №4
4. Забезпечення промислового підприємства висококваліфікованими кадрами	Групи факторів №1, №2, №3 і №4
5. Реформування управлінської політики на підприємстві	Група факторів №3
6. Реформування маркетингової служби підприємства	Група факторів №1
7. Просування товару на ринках	Група факторів №1
8. Розвиток збутової мережі промислового підприємства	Група факторів №1
9. Удосконалення інформаційних систем промислового підприємства	Група факторів №3
10. Реформування організаційної структури промислового підприємства	Група факторів №3
11. Реформування фінансової політики промислового підприємства	Група факторів №3
12. Забезпечення промислового підприємства виробничими площами	Група факторів №4
13. Забезпечення промислового підприємства автоматизованими системами планування виробництва	Групи факторів №3 і №4.

4. Група факторів, що характеризують виробничий процес на підприємстві.

Кожна з представлених нижче програм дозволить поліпшити характеристики факторів хоча б однієї з чотирьох груп (табл. 1).

Для кожної з перерахованих програм в рамках підрозділу регіональних органів влади повинен бути створений прототип стандартної програми. Прототип визначається як вихідний зразок програми підвищення конкурентоспроможності, не прив'язаний до конкретного підприємства. Прототип потрібен для того, щоб згодом у короткі терміни і при мінімальних витратах можна було б створити на його основі програму для конкретного промислового підприємства.

Слід зазначити, що даний методичний підхід повинен бути реалізований для тих регіонів, в яких промисловість є профільним видом діяльності. Перспективний профіль регіону являє собою перерахування пріоритетних видів діяльності для регіону, зазначених у стратегічному плані розвитку регіону [1].

Подальший розгляд питання аналізу та програмування конкурентоспроможності промислових підприємств регіону має сенс тільки у випадку, якщо промисловість, як вид діяльності, входить у перспективний профіль регіону.

Послідовність виконання етапів методичного підходу може бути наступною:

Етап 1. Визначення профільних галузей промисловості

Мета: вибрати з усієї безлічі галузей промисловості ті галузі, які є профільними для регіону.

Пояснення до етапу 1: Профільними галузями виробництва для регіону є найбільш перспективні, сприяючі досягненню стратегічних завдань розвитку регіону, оптимально використовуючи комплекс місцевих факторів виробництва галузі.

Алгоритм виконання етапу 1 може бути представлений послідовністю наступних кроків із зазначенням застосовуваних для реалізації кожного з них інструментів і рекомендацій:

Крок 1. Визначення рівня конкуренції і конкурентних позицій галузей регіону.

Інструмент: "Конкурентний ромб" М. Портера.

Результат: для кожної галузі регіону визначається рівень конкуренції (А — світовий рівень, Б — регіональний,) і конкурентна позиція (VS — дуже сильна, S — сильна, М — посередня, Р — слабка).

Крок 2. Розрахунок показника прибутковості галузі регіону.

Інструмент: коефіцієнт прибутковості галузі.

$$KPO_i = \frac{\sum_{j=1}^n SPR_{i,j}}{\sum_{j=1}^n SC_{i,j}} \quad (1)$$

KPO_i — коефіцієнт прибутковості і-ої галузі;

i — номер галузі; j — номер підприємства;

n — кількість розглянутих підприємств;

$SPR_{i,j}$ — сума відрахувань до бюджету міста j -им підприємством і-ої галузі;

$SC_{i,j}$ — сума витрат ресурсів міста j -им підприємством і-ої галузі.

Результат: для кожної галузі регіону розраховано показник її прибутковості, який характеризує, скільки гривень доходу приносить галузь на гривню витрат ресурсів регіону.

Крок 3. Розрахунок коефіцієнта насиченості ринку товаром галузі.

Інструмент: коефіцієнт насиченості ринку товаром галузі розраховується як відношення обсягу "пропозиції" (обсяг виробництва) товару до обсягу "попиту" на товар.

Результат: для кожної галузі регіону розрахований показник, що дозволяє оцінити ступінь насиченості ринку товарами певної галузі.

Крок 4. Розрахунок коефіцієнта зайнятості робітників у даній галузі

Інструмент: коефіцієнт зайнятості робітників у галузі.

$$KNR_i = \frac{\sum_{j=1}^n NR_{j,i}}{\sum_{i=1, j=1}^{n,m} NR_{i,j}} \quad (2)$$

KNR_i — коефіцієнт зайнятості людей у виробництві товарів і-ої галузі;

m — кількість розглянутих галузей;

$NR_{i,j}$ — кількість зайнятих людей на j -му підприємстві і-ої галузі.

Результат: для кожної галузі регіону розраховано показник, за допомогою якого можна оцінити соціальні наслідки у разі зупинки окремих підприємств чи виробництв

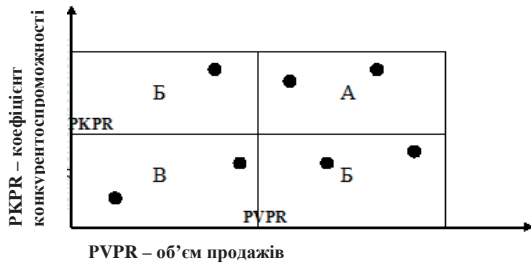

Рис. 1. Матриця АБВ-поділу підприємств

галузі з позицій формування ринку праці та регулювання процесів зайнятості.

Крок 5. Формування анкети, проведення експертного опитування, узагальнення результатів експертного опитування.

Предбачається формування анкети, в якій для кожної галузі вказуються показники, отримані на попередніх кроках: рівень конкуренції, конкурентна позиція, значення коефіцієнта прибутковості, значення коефіцієнта насиченості ринку товаром і значення коефіцієнта зайнятості робітників. Крім того, передбачається проведення експертного опитування, ранжування всіх галузей, зазначених в анкеті, за рівнем профільності (ранг 1 — найбільш профільна галузь в регіоні) і рекомендації, що стосуються процесу узагальнення результатів опитування.

Результат: одержаний список галузей промисловості регіону проранжовано за рівнем їх профільності.

Крок 6. Вибір галузей, для яких будуть реалізовані наступні етапи методичного підходу.

Розробляються рекомендації для регіональних підрозділів, що займаються проблемами підвищення конкурентоспроможності промисловості регіонів.

Результат: обрана одна профільна галузь або декілька таких галузей.

Застосування розглянутих вище кроків 1-го етапу є необхідною, але не достатньою умовою для прийняття остаточного рішення про визнання тієї чи іншої галузі профільною для регіону. Остаточне рішення приймається уповноваженими органами виконавчої влади регіону із залученням науково-дослідних організацій і виходячи з інформації, отриманої в результаті реалізації описаних кроків.

Етап 2. АБВ — поділ профільних підприємств. Даний етап виконується для кожної з профільних галузей окремо.

Мета: віднести кожне підприємство профільної галузі до однієї з категорій: підприємства категорії А, Б або В.

Пояснення до етапу 2: усі підприємства профільної промислової галузі пропонується розділити на три категорії (групи).

Категорія А — підприємства профільні, конкурентоспроможні, сильні, що займають суттєву частку ринку. Підприємства даної категорії не потребують на даному етапі їх розвитку зовнішньої допомоги з боку регіону для досягнення більш високого рівня конкурентоспроможності.

Категорія Б — підприємства профільні, але недостатньо конкурентоспроможні, або займають незначну частку ринку. Для підприємств, що потрапили у розглянуту категорію, пропонується проведення більш докладного аналізу на наступному етапі з метою виявлення причин їх невисокого рівня конкурентоспроможності. Підприємства даної категорії, як правило, потребують зовнішньої допомоги регіону для досягнення більш високого рівня конкурентоспроможності. При несвоєчасному наданні підтримки регіону таким підприємствам існує небезпека їх переходу в наступну категорію — категорію В.

Категорія В — підприємства профільні, але абсолютно неконкурентоспроможні і займаючи незначні частки ринку. До цієї категорії потрапляють безнадійні підприємства, що знаходяться в кризових ситуаціях, на межі банкрутства. Для підприємств даної категорії існують програми антикризового управління.

Крок 1. Розрахунок коефіцієнта конкурентоспроможності підприємства.

Інструмент: проводиться оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства за допомогою наступного показника:

$$KPR_i = \frac{VPR_i}{VPP_i} \quad (3)$$

KPR_i — коефіцієнт конкурентоспроможності i -ого підприємства;

VPR_i — обсяг продажів власної продукції i -ого підприємства за звітний період;

VPP_i — виробнича потужність i -ого підприємства за звітний період.

Результат: для кожного підприємства профільної галузі розрахований коефіцієнт конкурентоспроможності.

Крок 2. Побудова матриці АБВ — поділу для профільної галузі.

Інструмент: сутність інструменту АБВ — поділу полягає в побудові за принципом системи координат матриці (рис. 1): по горизонталі відбивається обсяг продажів готової продукції, виготовленої підприємством, а по вертикалі — показник конкурентоспроможності підприємства, розрахований на першому кроці. В основу даної матриці покладено наступне припущення: чим більше показник обсягу продажів і коефіцієнт конкурентоспроможності підприємства, тим сильніше конкурентні позиції розглянутого підприємства в галузі.

Порогові значення показників обсягу продажів і коефіцієнта конкурентоспроможності, які відзначають межі категорій А, Б і В (на рис. 1 це $PVPR$ і $PKPR$), пропонується встановити експертним шляхом для кожної галузі окремо.

Результат: усі підприємства даної галузі розташовані на матриці в залежності від своїх характеристик, що і дозволяє віднести їх до відповідних категорій.

Етап 3. Аналіз підприємств групи Б і відбір програм підвищення конкурентоспроможності.

Мета: провести аналіз діяльності кожного з підприємств групи Б і вибрати програми, що дозволяють підвищити рівень його конкурентоспроможності.

Пояснення до етапу 3: роводиться оцінка діяльності кожного промислового підприємства групи Б, виявляються причини недостатнього рівня його конкурентоспроможності та проводиться вибір регіональної програми допомоги.

Методика включає в себе чотири кроки. На першому, другому і третьому кроці експертами оцінюються фактори, розділені на три групи: характеризуючі відповідність товару вимогам покупців, характеризуючі якість роботи функції збуту на підприємстві і характеризуючі якість управління підприємством.

Якщо в одній з цих груп існують проблеми, експертам пропонується вибрати, із стандартних програм-прототипів, найбільш ефективні для вирішення кожної з них.

Перехід на четвертий крок виконується після того, як усунені проблеми, виявлені на перших трьох кроках.

На четвертому кроці експертам пропонується оцінити групу факторів, що характеризують стан виробництва, і в разі необхідності вибрати для реалізації відповідні стандартні програми. Варто відзначити, що перехід до четвертого кроку без вирішення проблем, виявлених на попередніх кроках, може збільшити обсяг виробництва товару, який не буде продаватися на ринку, наприклад через не відповідність вимогам покупців.

Інструменти: на кожному кроці даної методики реалізується відповідна технологія проведення експертної оцінки: "Товар", "Збут", "Управління", "Виробництво". Усі технології однотипні і розрізняються набором оцінюваних чинників (параметрів) і набором програм, які можуть бути реалізовані.

Крок 1. Оцінка відповідності товару.

1.1. Оцінка відповідності товару вимогам споживачів

1.2. Відбір регіональних програм підтримки.

Етап 4. Вибір найбільш ефективних програм для реалізації

На даному етапі розглядається сукупність всіх відібраних на попередньому етапі програм.

Мета: для групи підприємств Б вибрати з усіх відібраних експертами програм ті, які будуть реалізовані.

Пояснення до етапу 4: вибір програм здійснюється за принципом найбільшої ефективності і виходячи з обсягу регіонального бюджету, виділеного на підвищення конкурентоспроможності промисловості регіону.

Крок 1. "Розрахунок витрат і ефекту у вигляді прибутку від реалізації кожної з відібраних програм" і Крок 2 "Постановка і вирішення завдання вибору програм".

Етап 5. Детальне доопрацювання програм.

Мета: Виконати доопрацювання кожної програми для конкретного підприємства і випустити затверджену програмну документацію.

Пояснення до етапу 5: етап включає в себе два кроки: Крок 1 "Структурне доопрацювання програми" і Крок 2 "Ресурсне доопрацювання програми".

Етап 6. Моніторинг та оцінка процесу реалізації програм.

Мета: виконувати своєчасний моніторинг реалізації кожної програми.

Пояснення до етапу 6: виконання етапу дозволяє коригувати реалізацію програми, виходячи з реально досягнутих результатів і зміни зовнішніх умов. Етап включає в себе три кроки: Крок 1 "Моніторинг і прогнозування часу реалізації програми", Крок 2 "Моніторинг і прогнозування витрат, пов'язаних з реалізацією програм" і Крок 3 "Моніторинг за допомогою інших інструментів".

Основною метою створення інформаційної системи є підвищення ефективності діяльності органів регіональної, виконавчої влади за рахунок використання сучасних інформаційних технологій, створення єдиного інформаційного простору, вирішення завдань аналізу діяльності промислових підприємств регіону та програмування їх конкурентоспроможності із застосуванням експертно-математичних методів [5].

Єдиний інформаційний простір — ключовий елемент інформаційної системи, забезпечуючий зберігання і можливість використання значних масивів структурованої оперативної та архівної інформації, що характеризує економічне становище промисловості регіону. Інформаційний простір включає в себе:

— Тематичні бази даних, призначені для зберігання актуальної інформації, необхідної для виконання завдань функціональних модулів системи.

— Сховище даних, яке виступає в якості основного джерела даних для комплексного (всебічного) аналізу всієї наявної в регіональному підрозділі інформації, що займається питаннями аналізу і програмування конкурентоспроможності. Дозволяє оцінити стан промисловості в цілому і проаналізувати процес реалізації методичного підходу.

Сценарій функціонування інформаційного сховища включає кілька етапів: збір з різних джерел необхідних даних про об'єкти управління (промислові підприємства, промисловості і т.д.), приведення їх до єдиного формату, узгодження і агрегація до мінімально необхідного рівня узагальнення.

— Вітрини даних, що містять тільки тематично орієнтовані дані. Необхідна організація в рамках системи двох вітрин даних: вітрина даних, що надає користувачеві інформацію для аналізу промисловості регіону, вітрина даних для аналізу діяльності регіонального підрозділу та оцінки процесу реалізації методичного підходу [4].

Таблиця 2 пояснює взаємозв'язок етапів розробленого автором методичного підходу і модулів інформаційної системи.

Опишемо два модулі, не пов'язані з реалізацією методичного підходу.

Модуль "Моніторинг промисловості регіону".

Даний модуль виконує ряд завдань:

- Інформаційне наповнення баз даних системи.
- Інформаційне наповнення сховища даних.
- Розробка регламентів збору та обробки інформації.
- Обробка первинної інформації.

Модуль "Аналіз та оцінка".

Основне призначення даного модуля — подання керівництву і аналітикам регіонального підрозділу агрегованої інформації з центрального сховища даних. Основні завдання, що виконуються даним модулем:

— Надання керівництву і аналітикам регіонального підрозділу інформації у вигляді звітів про стан промисловості в регіоні в цілому, про галузі промисловості та загальної інформації про промислові підприємства регіону.

— Надання інформації та формування звітів про діяльність регіонального підрозділу, пов'язаної з реалізацією методичного підходу до аналізу та програмування конкурентоспроможності промислових підприємств регіону.

Можливі два варіанти організації процедури збору віхідних даних: за допомогою регіонального порталу або шляхом автоматизованого анкетування [6].

ВИСНОВОК

Реалізація даного підходу вимагає оптимального формування і використання інформаційних ресурсів. Для успішного проведення аналізу конкурентоспроможності необхідне формування інформаційних баз на основі безперерв-

Таблиця 2. Модулі інформаційної системи і етапи методичного підходу

Модулі інформаційної системи	Етапи методичного підходу	Кроки етапів методичного підходу	
		Автоматизація	Інформаційна підтримка
Модуль «Визначення профільних галузей промисловості»	перший етап	2, 3, 4	1, 5, 6
Модуль «АБВ - поділ профільних підприємств»	другий етап	1, 2	
Модуль «Аналіз підприємств групи Б і відбір програм підвищення конкурентоспроможності»	третій етап		1, 2, 3, 4
Модуль «Вибір та доопрацювання програм»	четвертий етап	2	1
	п'ятий етап		1, 2
Модуль «Моніторинг та оцінка процесу реалізації програм»	шостий етап		1, 2, 3

ного спостереження за станом виробничої та соціально-трудової сфер. Інформаційні технології при цьому відіграють далеко не останню роль у процесі збору, зберігання, передачі, обробки та використання інформації. Таким чином, актуальною представляється задача формування концепції інформаційної системи підтримки пропонованого методичного підходу, що забезпечує ефективне використання інформаційних ресурсів регіону.

Література:

1. Алімов А.Н. Конкурентоспроможність національної економіки / А.Н. Алімов // НАН України. Інст-т економіки. — К.; — 2001. — 59 с.
2. Куйбіда В.С. Принципи і методи діяльності місцевих органів самоврядування: монографія / В.С. Куйбіда. — К.: МАУП, 2004. — 432 с.
3. Побережников И.В. Модернизационная перспектива: теоретико-методологические и дисциплинарные подходы / И.В. Побережников // Третьи Уральские историко-педагогические чтения. — Екатеринбург: УрПГУ, 1999. — С. 16—25.
4. Ткачук М. Держава та громадянське суспільство. Динаміка їхньої взаємодії в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.spa.ukma.kiev.ua/article.php?story=200405131237122>
5. Черніченко Г.А. Значення регіональних господарчих комплексів у розвитку міжнародного економічного інтеграційного співробітництва / Г.А. Черніченко // Культура народів Причорномор'я. — № 133. — Симферополь, міжвузовський центр "Крым", 2008. — С. 66—70.
6. Чучка І.М. Транскордонне співробітництво в контексті економічної безпеки України / І.М. Чучка, Р.І. Молдавчук // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 9 (111). — С. 92—98.

References:

1. Alimov, A.N. (2001), Konkurentospromozhnist' natsional'noi ekonomiky [The competitiveness of the national economy], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
2. Kujbida, V.S. (2004), Pryntsyipy i metody diial'nosti mistsevykh orhaniv samovriaduvannia [Principles and methods of local government], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
3. Poberezhnykov, Y.V. (1999), "Modernyzatsyionnaya perspective: theoretical and methodological approaches and dystsyplynarnnye", Tret'y Ural'skiye ystoryko-pedahohycheskiye chtenyia [Thirdly Uralskiye historical and Pedagogical reading], Ekaterynburh, Rossyia, pp. 16—25.
4. Tkachuk, M. "State and civil society. The dynamics of their interaction in Ukraine", available at: <http://www.spa-ukma.kiev.ua/article.php?story=200405131237122> (Accessed 10 october 2015).
5. Chernichenko, H.A. (2008), "The value of the regional economy complexes in the development of international economic integration Cooperation", Kul'tura narodov Prychernomor'ia, vol. 133, pp. 66—70.
6. Chuchka, I.M. and Moldavchuk, R.I. (2010), " Cross-border cooperation in the context of economic security of Ukraine", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 9, no. 111, pp. 92—98.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2015 р.